Ylitarkastaja Heikki Partanen

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksista asetukseksi oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnista ja oikeussuojan saatavuudesta rajat ylittävissä siviili-, kauppa- ja rikosoikeudellisissa asioissa ja tiettyjen oikeudellista yhteistyötä koskevien säädösten muuttamisesta sekä direktiiviksi tiettyjen säädösten muuttamisesta oikeudellisen yhteistyön digitalisoinnin osalta, U 13/2022 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt tietosuojavaltuutetun toimistolta kirjallista asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston kirjelmästä U13/2022 vp.

Asetuksen ja direktiivin tarkoituksena ei ole vain edistää digitaalisten välineiden käyttöä vaan säätää niiden käyttö pakolliseksi rajat ylittävissä oikeudellisissa menettelyissä toimivaltaisten viranomaisten kesken. Samalla toteutettaisiin luonnollisille ja oikeushenkilöille sähköinen asiointipiste. Ehdotukset eivät koske oikeudenkäynteihin liittyviä tiedoksiantoja ja todisteiden vastaan ottamista vaan niistä on säädetty erillisissä EU-asetuksissa 2020.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä rajat ylittävän tiedonvaihdon ja asioinnin menettelyjen yhtenäistämistä EU:ssa ja suhtautuu myönteisesti ehdotuksen tavoitteisiin lisätä digitaalisten palvelujen käytettävyyttä rajat ylittävässä asioinnissa. Valtioneuvosto katsoo, että ehdotus vaatii selvennystä muun muassa jäsenmaiden vastuiden ja tehtävien osalta varsinkin kansallisten tietojärjestelmien ja EU-tason hajautetun tietojärjestelmän kesken.

Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota monitoimijaympäristön vastuujärjestelyihin ja henkilötietojen käsittelyn valvonnan järjestämiseen.

1. Vastuujärjestelyt oikeushallinnon rajat ylittävissä käsittelytoimissa

Asetusehdotuksessa näyttäisi olevan kyse niin tietojenkäsittelystä kuin tiedonsiirrosta erilaisten tietojärjestelmien, sovellusten, portaalien ja yhteyspisteiden avulla. Yleisnäkemyksen saaminen näistä usein myös henkilötietoja sisältävistä käsittelytoimista on hankalasti hahmotettavissa. Tässä vaiheessa olennainen eli eri tahojen vastuu ja/tai sen jako mistäkin henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta ja turvallisuudesta jää myös epämääräiseksi. Hajautetun tietojärjestelmän ideana näyttäisi olevan se, ettei tällaisessa tietojärjestelmässä säilytetä tai käsitellä tietoja vaan vain yhteyspisteen (access point) ylläpitäjään sovellettaisiin tietosuojasäännöksiä.

Tietosuojasääntelyn keskeiset vastuutahot ovat rekisterinpitäjä ja käsittelijä. Kirjelmän mukaan rekisterinpitäjiä olisivat jokainen henkilötietoja lähettävä tai vastaanottava taho, koska heidän voidaan katsoa määrittäneen henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot erikseen eikä kyse ole yhteisrekisterinpidosta. Tällainen käsitys yksittäisen tuomioistuimen tai viranomaisen määräysvallasta ei oikein vastaa tässä kehitettyä konseptia. Vaikka tuomioistuin voisi käsittää rajat ylittävässä tapauksessa oman toimivaltansa ja siten olla käsittelytarkoitukseen nähden yksittäisessä tapauksessa määräävässä asemassa, on käsittelyn keinot tuomioistuimille enemmänkin annettuja kuin heidän määräysvallassaan. Järjestely muistuttaa luottamuksellisen

viestinnän tai tiedonsiirron sääntelyä, jossa korostuu viestinnän osapuolten lisäksi viestinnän välittäjän rooli. Asetusehdotuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaan eurooppalaisen sähköisen yhteyspisteen vastuu on ehdotettu järjestettäväksi rekisterinpitäjä konseptin (ei viestinnän välittäjän) mukaisesti siten, että komissio olisi rekisterinpitäjä, vaikka komissiolla ei voi olla rekisterinpitäjäomaista määräysvaltaa henkilötietojen käsittelytoimiin, joita tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtävien yhteydessä.

2. Toimivaltainen valvontaviranomainen

Asetusehdotuksen johdanto-osan 30 kohdan mukaan tietosuoja-asetusta ja kansallista rikosasiain tietosuojalakia sovelletaan hajautettuun tietojärjestelmään. Kun sen kautta välitetään tietoja toiselle tuomioistuimelle, on todennäköistä, että kyse on henkilötietojen käsittelystä, jota tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtävien yhteydessä. Tällöin tietosuoja-asetuksen 55 artiklan 3 kohdan ja rikosasiain tietosuojalain 45 §:n 2 momentin mukaan tietosuojaviranomaisella ei ole toimivaltaa valvoa tällaista käsittelyä.

Rajaveto, mikä kuuluu tuomioistuimen henkilötietojen käsittelyyn lainkäytön yhteydessä voi olla haastava tällaisessa tieto- ja viestintäteknisissä järjestelyissä, joihin osallistuu muitakin kuin tuomioistuimia. Rajanvetoon on haettu EU:n tuomioistuimen ennakkoratkaisua asiassa C-245/20 (Autoriteit Persoonsgegevens), jossa Hollannin tietosuojaviranomainen katsoi, ettei käsiteltävien juttujen etukäteinen jakaminen tiedotusvälineille kuulunut tietosuojaviranomaisen toimivaltaan.

Kun tietosuojaviranomaisen valvontatoimivaltaa on rajattu, jää tuomioistuimien osalta valvonta perustuslain 108 §:n ja 109 §:n mukaan valtioneuvoston oikeuskanslerille ja eduskunnan oikeusasiamiehelle.